

- Pietrzekiewicz, Dorota (2018). Ekspert do zadań specjalnych – Bonawentura Lenart. W: *Od armarium do kolekcji cyfrowej. Ochrona zbiorów bibliotecznych*. Pod. red. R. Nowickiego, Bydgoszcz: Wydaw. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, s. 89-108.
- Pietrzekiewicz, Dorota (2019). *Spory o zbiory. Piotr Bańkowski – rewindykacja i ochrona dziedzictwa piśmienniczego*. Warszawa: Wydaw. Akademii Humanistycznej im. A. Gieysztor w Pułtusk; Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR.
- Sałaciński, Krzysztof (2015). Dziedzictwo kultury w konfliktach zbrojnych – prawo, praktyka, nowe wyzwania. W: *Ochrona dziedzictwa kultury w konfliktach zbrojnych w świetle prawa międzynarodowego i krajowego. 60 lat Konwencji Haskiej i 15 lat jej Protokołu II*. Warszawa: Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, s. 15-61.

Tekst wpłynął do Redakcji 4 listopada 2020 r.

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Istotną rolę w kształtowaniu się założeń teoretycznych księgoznawstwa i bibliotekoznawstwa w Polsce w latach 1901-1939 odegrały czasopisma naukowe i fachowe. Interesującej próby rekonstrukcji tego zjawiska dokonała, w oparciu o analizę zawartości czasopism, Beata Żołędowska-Król w monografii *Rozwój myśli księgoznawczej i bibliotekoznawczej w świetle czasopism naukowych i fachowych wydawanych na terenach ziem polskich (1901-1939)* (Żołędowska-Król, 2019). W dwóch pierwszych rozdziałach podzielonych chronologicznie (okres przed odzyskaniem niepodległości oraz dwudziestolecie międzywojenne) opisano warunki i inicjatywy formujące środowisko bibliotekarskie i bibliologiczne oraz dokonano przeglądu wydawanych wówczas czasopism z podziałem na pięć grup: czasopisma bibliograficzne, księgarskie, drukarskie i poligraficzne, bibliofilskie, bibliotekoznawcze i bibliotekarskie. Wyniki analizy zawartości dziewięciu tytułów zaprezentowano w rozdziale trzecim. W ostatnim rozdziale, o charakterze podsumowania, omówiono kształtowanie się zakresu problematyki bibliotekoznawczej i bibliologicznej na łamach omawianych czasopism, ich wkład w rozwój teorii, metodologii i terminologii, inspirację polskimi i zagranicznymi pracami naukowymi. Przeprowadzone badania pokazały m.in., że redakcje czasopism za najważniejsze uznawały prezentacje wyników badań i warsztatu badawczego, niewiele miejsca poświęcając dyskusji i refleksji teoretycznej.

W interesującej pracy *Polska książka artystyczna po 1989 roku w perspektywie bibliologicznej* (Bernacki, 2020) autor przedstawił książkę artystyczną w dwóch różnych perspektywach, odpowiadających podziałowi publikacji na dwie części. Część pierwsza zatytułowana „Polska książka artystyczna po 1989 r. w ujęciu księgoznawczym”, zawiera ustalenia teoretyczne i terminologiczne, analizę funkcji, jaką pełni książka artystyczna oraz relacji wobec innych zjawisk, z którymi jest

mylona (np. książka piękna, ilustrowana, hipertekstowa). Analiza kolekcji *Polska książka artystyczna z przełomu XX i XXI wieku* znajdującej się Muzeum Książki Artystycznej w Łodzi oraz próba bibliologicznej definicji książki artystycznej zamykają tę część publikacji. Szerszą perspektywę badawczą zastosowano w drugiej części książki „O relacjach między tekstem literackim a wizualną formą dzieła”. Analizie poddano przykłady międzywojennego introligatorstwa, literatury, książek-obiektów, akcji happeningowych. „Podjęte w drugiej części opracowania wątki skupiają się wokół różnego rodzaju artystycznych i edytorskich eksperymentów związanych z tekstem literackim, formą księgi oraz ich wzajemnymi relacjami, w których centrum znajduje się książka artystyczna” (s. 177).

Głównym celem badań Renaty Aleksandrowicz przedstawionych w rozprawie *Książka w życiu seniorów na początku XXI wieku* (Aleksandrowicz, 2020) było poznanie i opisanie zachowań lekturowych aktywnych seniorów. Pierwsza, wstępna część książki zawiera wprowadzenie w problematykę starości na tle współczesnych przemian społecznych i kulturowych. Zasadnicza, druga część obejmuje analizę wyników badań własnych autorki przeprowadzonych wśród słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku przy Uniwersytecie Wrocławskim. Podstawowe techniki zastosowane w pracy to wywiad kwestionariuszowy *face to face*, obserwacja uczestnicząca, analiza dokumentów Uniwersytetu Trzeciego Wieku, którego słuchaczami byli badani seniorzy. Wyniki badań wskazały m.in. na dychotomiczny charakter w użytkowaniu nowych technologii (od niechęci do zdobywania kompetencji informacyjnych do otwarcia na nowe technologie i źródła informacji), powszechność czytania książek, różnorodność wyborów czytelniczych wynikającą ze zróżnicowania środowiskowego, traktowanie lektury jako wartości kulturowej, niekiedy o charakterze prestiżowym.

W ramach projektu „Uniwersytet Warszawski dla Juniorów i Seniorów” realizowanego przez Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego przygotowany został poradnik autorstwa Anny Ogonowskiej *Warszawa i Mazowsze w bibliotekach cyfrowych. Podręcznik rozwijania kompetencji cyfrowych* (Ogonowska, 2019). W rozdziale „Powstanie i znaczenie bibliotek cyfrowych” zarysowano historię powstania bibliotek cyfrowych oraz zaprezentowano w skrócie 20 polskich bibliotek cyfrowych. Omówione np. sposoby i strategie wyszukiwania, prezentacji materiałów, możliwości pobierania i kopiowania w trzech bibliotekach cyfrowych ukazano w rozdziale „Wyszukiwanie informacji w bibliotekach cyfrowych”. Autorka wybrała trzy biblioteki, najbardziej popularne oraz posługujące się różnym oprogramowaniem: Polonę, Elektroniczną Bibliotekę Uniwersytetu Warszawskiego (ebUW), Jagiellońską Bibliotekę Cyfrową. Tematy przykładowych wyszukiwań i zaproponowanych ćwiczeń odnoszą się do tytułowych zagadnień – Warszawy i Mazowsza.

Obszerną publikacją *Biblioteka Narodowa 1919-2019. Księga jubileuszowa serii* (Bereś, red. 2019) wydawnictwo Ossolineum uczciło jubileusz stulecia ukazania się serii wydawniczej „Biblioteka Narodowa”. Koncepcja utworzenia serii narodowych i obcych arcydzieł narodziła się w środowisku profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego (m.in. Stanisław Kot, Stanisław Estreicher, Tadeusz Sinko), a pierwszy tom zawierający *Treny* Jana Kochanowskiego w opracowaniu Tadeusza Sinki ukazał się rok po odzyskaniu niepodległości. Tom otwierają rozdziały autorstwa Marty Pękalskiej, zawierające kolejno historię działalności wydawni-

czej Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, prezentację wydawców serii (Krakowska Spółka Wydawnicza, Ossolineum, oficyny emigracyjne czasów II wojny światowej), kalendarium serii. Obszerny szkic monograficzny Pawła Beresia *Historia serii „Biblioteka Narodowa” (1919-2019)* zawiera rozdział czwarty. Ponadto w tomie znalazły się m.in. szkice poświęcone podobnym seriom w innych krajach, wspomnienia i refleksje związanych z serią wybitnych literaturoznawców, wypowiedzi redaktorów pracujących nad poszczególnymi tomami a także nauczycieli, studentów i uczniów korzystających z tekstów utworów i opracowań zawartych w serii.

Analizę współczesnego rynku prasy w Szwecji, jego historię, charakterystykę i obecny kształt przedstawiła Dominika Wiśniewska w książce *Rynek prasy w rozwiniętym społeczeństwie obywatelskim na przykładzie Szwecji. Prasa wobec wyzwań epoki cyfrowej* (Wiśniewska, 2018). W kolejnych rozdziałach zostały przedstawione geneza i ukształtowanie systemu medialnego w Szwecji, jego podstawy formalnoprawne, struktura rynku prasy, otoczenie społeczne, problemy dziennikarstwa, zagadnienia cyfryzacji i konwergencji mediów. Jednym z głównych celów pracy było znalezienie takich cech szwedzkiego systemu medialnego „... które nie zawierają się w powszechnie znanych klasyfikacjach, a które decydują o jego unikatowości i gwarantują mu stabilność oraz możliwość trwania, mimo zmian zachodzących w środowisku medialnym” (s. 235). Wśród wyodrębnionych cech systemu znalazły się m.in.: długa tradycja prawodawstwa gwarantującego wolność wypowiedzi i wolność druku, długa tradycja systemu samoregulującego oraz etyki prasy, istnienie funkcji wydawcy odpowiedzialnego, rozbudowany system subsydiów państwowych, specyficzna forma mediów działających w otoczeniu państwa dobrobytu (*media welfare state*).

Jednym z bibliologicznych nurtów tematycznych realizowanych w toruńskim ośrodku uniwersyteckim są badania nad funkcjonowaniem i znaczeniem cenzury. W ramach tych zainteresowań wydawane są od 2010 r. tomy studiów zawierające teksty o charakterze interdyscyplinarnym autorstwa badaczy z różnych ośrodków naukowych w Polsce. Najnowszą publikacją *Piętno władzy. Studia nad cenzurą i zakresem wolności słowa* (Ciszewska-Pawłowska; Centek, red., 2020) otwiera artykuł Ewy Danowskiej przedstawiający sylwetkę i działalność Konstantego Majeranowskiego, pełniącego funkcję cenzora w Wolnym Mieście Krakowie. Problematykę cenzury w okresie dwudziestolecia międzywojennego podjął m.in. Piotr Rudera w artykule analizującym działania aparatu państwowego wobec wybranych toruńskich tytułów prasowych w języku polskim. Z tekstów omawiających problematykę cenzury w okresie Polski Ludowej wymienić można artykuł Wiktora Gardockiego zarysowujący przykładowy „cenzorski” życiorys, począwszy od połowy lat 40., aż do początku lat 90. XX w. Ostatnia grupa artykułów dotycząca współczesnych mechanizmów cenzury zawiera m.in. rozważania Adriana Madeja na temat poprawności politycznej oraz przemilczania informacji w niemieckim prasowym dyskursie migracyjnym.

Książka autorstwa Renaty Piaseckiej-Strzelec *Polskie agencje prasowe w rozwoju historycznym* (Piasecka-Strzelec, 2019), oparta m.in. na szerokiej kwerendzie archiwalnej, uzupełnia i syntetyzuje dotychczasowy stan wiedzy w zakresie historii i współczesności polskich agencji prasowych, zwanych obecnie agencjami informacyjnymi. Pojawienie się w Europie i Ameryce w XIX w. pierwszych tego typu

instytucji, których zadaniem było zbieranie i opracowanie informacji o aktualnych wydarzeniach oraz ich udostępnianie redakcjom, uważane jest za przełomowe w dziejach prasy. Ukazana w trzech rozdziałach historia polskich agencji prasowych obejmuje okres sprzed odzyskania niepodległości, dwudziestolecie międzywojenne, począwszy od powstałej w 1918 r. Polskiej Agencji Telegraficznej, działalność agencji poza krajem i w konspiracji (1939-1945), lata 1944-1989, czas po transformacji ustrojowej z 1989 do 2017 r. W podsumowaniu pracy autorka przedstawiła m.in. następującą, pozytywną ocenę obecnego stanu agencji informacyjnych w Polsce: „Pozycję współczesnych agencji informacyjnych na rynku mediów można określić jako stabilną i ugruntowaną. Rozwojowi omawianych instytucji sprzyja przede wszystkim postęp technologiczny. Nie bez znaczenia jest fakt, że w dobie tabloidyżacji mediów najważniejsze polskie agencje informacyjne prezentują wysoki poziom kultury newsów stanowiąc wyraźną granicę między *hard* a *soft news*” (s. 218 – 219).

Uznany pisarz science fiction a także publicysta i eseista Jacek Dukaj opublikował zbiór esejów *Po piśmie* (Dukaj, 2019), w których w oryginalnej, erudycyjnej formie podjął rozważania dotyczące przemian współczesnej kultury, a przede wszystkim zagrożeń, jakie niesie porzucenie sposobu przekazywania wiedzy i komunikowania się w różnych dziedzinach (np. literatura, polityka, ekonomia) za pośrednictwem pisma. Autor m.in. konstruuje następującą kategoryzację: człowiek kultury oralnej – czasownikowy (słowo mówione się wydarza), człowiek kultury pisma – rzeczownikowy (słowa zapisane utralają się i urzeczowiają. Postępuje ich upodmiotowienie); człowiek kultury postpiśmiennej – przymiotnikowy – „Liczą się jakości przeżyć – tak jak prezentują się one zmysłom człowieka. Liczy się jakie jest to, co widzimy, co słyszymy, co odczuwamy. Na ekranie, w słuchawkach, w środowisku stworzonym specjalnie do przekazu tych przeżyć, w dowolnym z miliona produktów kultury” (s. 211).

W zakończeniu publikacji *Zarządzanie dziedzictwem kulturowym. Wprowadzenie do problematyki* (Kobyliński, 2020) autor tak sprecyzował cel swoich rozważań: „W niniejszej książce starałem się ukazać, a przynajmniej zasygnalizować, skomplikowany charakter ról, jakie dziedzictwo kulturowe odgrywa we współczesnym świecie, próbując na tej podstawie wyprowadzić wnioski dla mądrego, demokratycznego i humanistycznego zarządzania dziedzictwem kulturowym” ([s. 304]). Rozdział pierwszy książki został poświęcony zagadnieniom teoretycznym i definicyjnym dotyczącym dziedzictwa kulturowego, problemom jego identyfikacji, wartości, autentyczności, własności. W kolejnych rozdziałach zostały omówione podstawy teoretyczne zarządzania dziedzictwem kulturowym, instrumenty zarządzania, etapy procesu zarządzania. Osobne rozdziały poświęcono między innymi konfliktom powstałym wokół dziedzictwa kulturowego czy też jego prezentowaniu i interpretacji jako miejsc żywej pamięci.

KSIAŻKI OMÓWIONE

Aleksandrowicz, Renata (2020) *Książka w życiu seniorów na początku XXI wieku*.

Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne SBP, 278 s. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 196. ISBN 978-83-65741-52-3.

Bereś, Stanisław, red. (2019). *Biblioteka Narodowa 1919-2019. Księga jubileuszowa se-*

- rrii. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 623 s., il. ISBN 978-83-66267-11-4.
- Bernacki, Paweł (2020). *Polska książka artystyczna po 1989 roku w perspektywie bibliologicznej*. Wrocław: Oficyna Wydawnicza Atut – Wrocławskie Wydaw. Oświatowe 378 s., il. ISBN 978-83-7977-482-1.
- Ciszewska-Pawłowska, Wanda; Centek, Barbara, red. (2020). *Piętno władzy. Studia nad cenzurą i zakresem wolności słowa*. Toruń: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 254 s. ISBN 978-83-231-4355-0.
- Dukaj, Jacek (2019). *Po piśmie*. Kraków: Wydaw. Literackie, 411 s. ISBN 978-83-08-06874-8.
- Kobyliński, Zbigniew (2020). *Zarządzanie dziedzictwem kulturowym. Wprowadzenie do problematyki*. Warszawa: Wydaw. Naukowe UKSW, 363 s., il. ISBN 978-83-8090-726-3.
- Ogonowska, Anna (2019). *Warszawa i Mazowsze w bibliotekach cyfrowych. Podręcznik rozwijania kompetencji cyfrowych*. Warszawa: Wydaw. Instytutu Nauki o Polityce, 110 s., il. Biblioteka Dydaktyczna Instytutu Nauki o Polityce. ISBN 978-83-934464-2-9; <http://inop.edu.pl/docs/podreczniki/Kompetencje_cyfrowe_ebook.pdf>.
- Piasecka-Strzelec, Renata (2019). *Polskie agencje prasowe w rozwoju historycznym. Kontekst polityczny, ewolucja modelu oraz technik przekazu informacji*. Kraków: Towarzystwo: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, 253 s., il. ISBN 978-83-242-3506-3.
- Wiśniewska, Dominika (2018). *Rynek prasy w rozwiniętym społeczeństwie obywatelskim na przykładzie Szwecji. Prasa wobec wyzwań epoki cyfrowej*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Aspra – JR, 335 s., il. ISBN 978-83-7545-842-6.
- Żołędowska-Król, Beata (2019). *Rozwój myśli księgoznawczej i bibliotekoznawczej w świetle czasopism naukowych i fachowych wydawanych na terenach ziem polskich (1901-1939)*. Katowice: Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, 502 s. Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach 0208 - 6336; nr 3874. ISBN 878-83-226-3697-8.

Barbara Koryś

Tekst wpłynął do Redakcji 16 listopada 2020 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

Dosyć bezczelnie lansuję na tych łamach tezę, jakobym prezentował obfity przegląd naukowego piśmiennictwa okołobibliotecznego z różnych regionów świata, tymczasem jednak to są jedynie doniesienia wybrane, mocno odległe od kompletności. A czy to, co wynajduję, reprezentuje poziom godziwy? W moim przeświadczeniu, przeważnie tak. W każdym razie z zasady staram się pomijać wypowiedzi jednoznacznie marne. Chociaż... nie zawsze i nie całkowicie. No bo